

УДК 331.101:330.341.1

Семів Л.К., д.е.н., професор

Гузар У.Є., к.е.н.

Львівський навчально-науковий інститут

ДВНЗ «Університет банківської справи»

МОДИФІКАЦІЯ КАТЕГОРІЇ «ТРУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ» В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

У публікації проаналізовано основні особливості модифікації категорії «трудова діяльність» в умовах розвитку економіки знань. Подані авторські визначення понять «праця» та «трудова діяльність». Визначено основні переваги трудової діяльності в умовах формування знаннєвого суспільства.

Ключові слова: трудова діяльність, праця, професія, знання, інновації, дистанційна трудова діяльність.

Semiv L., Huzar U.

MODIFICATION OF CATEGORY WORK ACTIVITIES WITHIN CONTEXT OF KNOWLEDGE-BASED ECONOMY DEVELOPMENT

The publication analyzes the main features of modifications of the category "labour" in terms of the development of the knowledge economy. Presents the author's determination of concepts "labour" and "work activities". Basic advantages of labour activity are certain in the conditions of forming of Knowledge Society.

Keywords: labour activity, labour, profession, knowledge, innovations, controlled from distance labour

Семив Л.К., Гузар У.Є.

МОДИФІКАЦІЯ КАТЕГОРИЇ "ТРУДОВАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ" В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ ЗНАНИЙ

В публикации проанализированы основные особенности модификации категории "трудова діяльність" в условиях развития экономики знаний. Поданные авторские определения понятий "труд" и "трудова діяльність". Определены основные преимущества трудовой деятельности в условиях формирования знаннєвого общества.

Ключевые слова: трудовая деятельность, труд, профессия, знание, инновации, дистанционная трудовая деятельность.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На початку XXI століття концепція Знання як джерела економічного розвитку сприяла виникненню нового поняття — економіка Знання (knowledge-based economy). Сьогодні знання стають основним джерелом багатства, прогресивного розвитку націй і держав та лежать в основі трудової діяльності. Хоча поняття економіки знань не є новим, сьогодні воно розкривається інноваційними гранями, котрі засвідчують, що трудова діяльність, здатна забезпечити прискорене інтенсивне соціально-економічне зростання, активізація розвитку України як конкурентоспроможної держави є неможливими без розвитку знаннєвої економіки.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Основи економіки знань започаткували і розвинули відомі зарубіжні вчені Ф.Хаек, Й.Шумпетер, Ф.Махлуп, П.Друкер. Серед іноземних та вітчизняних вчених найбільш змістовні праці в досліджуваній сфері належать В.Іноземцеву, В.Макарову, С.Вовканичу, В.Гейцю, І.Курилу, Л.Семів та ін. На тлі цих досліджень активізувалося вивчення в різних ракурсах трудової діяльності. Так, дослідженням проблем трудової діяльності в контексті вчення про формування та використання робочої сили займалися такі зарубіжні та вітчизняні учені, як А.Сміт, Дж.Кейнс, Б.Генкін, І.Маслова. Вивченню факторів трудової діяльності на тлі дослідження людського капіталу присвячені праці

таких відомих вчених в Україні, як Я.Вітвицький, О.Грішнова, О.Головінова, Г.Зелінська, У.Садова, Н.Слівінська, Л.Шевчук та інші.

Цілями статті є визначення особливостей модифікації категорії «трудова діяльність» в період розвитку економіки знань.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Основу розвитку будь-якої економічної системи складає трудова діяльність кожного індивіда. Економіка знань не є винятком, однак в нових соціально-економічних умовах відбувається трансформація поняття трудова діяльність, яке набуває інтелектуальних рис, де зростає роль освіченого працівника, який може активно створювати нові знання, використовувати ці здобуті знання у щоденній діяльності, продукувати нові ідеї, тим самим постійно удосконалюючи процес виробництва та управління.

На основі знань з використанням наукомістких та інформаційних технологій відбувається зростання продуктивності праці, а отже ставляться нові вимоги до трудової діяльності індивідів. Якщо у традиційній економіці кінцевим продуктом трудової діяльності є товар матеріальний, то в умовах економіки знань кінцевим продуктом трудової діяльності стають знання, вартість яких незмірно зростає, саме знання виставлені на ринок для продажу стають найціннішим товаром економіки знань.

Характеристика нових інноваційних рис трудової діяльності в умовах розвитку економіки знань потребує конкретизації значення поняття трудова діяльність. На сьогодні поняття трудової діяльності не є чітко сформульованим та дослідженим. Багато вчених в галузі економіки, соціології, філософії, психології ототожнюють трудову діяльність і працю. Тому поняття трудової діяльності потребує більш детального дослідження та обґрунтування.

Варто констатувати той факт, що категорія „трудова діяльність” в радянській літературі трактувалась як матеріальний фізичний процес перетворення предметів на продукти матеріального виробництва. На нашу думку, це було великою помилкою, оскільки призвело до ототожнення трудової діяльності лише як фізичної, як процес матеріального виробництва. Наслідком цього було неврахування ролі розумової (інтелектуальної) діяльності як більш продуктивної та соціально значущої [1]. Відповідно у структурі трудової діяльності виділяли мету, засоби праці, предмети праці, використані технології, а для характеристики трудової діяльності використовували такі параметри як ефективність, продуктивність, розподіл праці. Сьогодні ж окрім матеріальної виділяють духовну трудову діяльність, у яку включають пізнавальну, ціннісно-прогностичну та прогностичну діяльність.

У економіці під трудовою діяльністю розуміють доцільну форму професійної активності індивіда, що зумовлена техніко-технологічними засобами, які не залежать від суб'єктивних побажань. Трудова діяльність – це відносно жорстко фіксована в просторі і часі доцільна низка операцій і функцій, які виконують люди, об'єднані у виробничі організації.

Трудова діяльність пов'язана із розподілом благ, послуг, цінностей та ідей, організацією і управлінням працівниками зайнятими в суспільному виробництві; забезпеченням обміну продуктами діяльності та їх еквівалентами, а кінцевою метою такої діяльності є: створення матеріальних благ, надання послуг різного цільового призначення, виробництво наукових ідей, збереження і передання інформації [2, 466].

Академік А. А. Чухно розмежує поняття трудової діяльності із поняттям праці. Трудова діяльність не обмежується процесом праці. Діяльність – це специфічна форма ставлення до навколишнього світу, змістом якої є його доцільна зміна і перетворення в інтересах людей, зміна, яка містить мету, засоби, результат і сам процес [3, 292-317].

Нерідко трудова діяльність характеризується, як механічне поєднання елементарних стандартних рухів, не враховуючи психологічні закономірності їхньої регуляції. Одним із засобів впровадження прогресивних методів праці на виробництві є знаходження методів діяльності, які відповідають конкретним виробничим умовам.

Трудова діяльність є частиною виробничого процесу, під якою розуміють зміни, які зазнає предмет праці і дії працівників, які спрямовані на зміну предмету праці [4].

Відносно до діапазону впливу, трудова діяльність – це тривалий процес, який займає весь період трудового життя людини. В умовах економіки знань трудова діяльність не лише займає усе трудове життя особистості, але вимагає постійного вдосконалення своїх знань та навичок, інтелектуального самовдосконалення, розкриття та розвитку творчого потенціалу, що стає запорукою розвитку знаннево-інноваційної економіки.

Поняття „трудова діяльність” із розвитком економіки знань зазнавало значної трансформації. Науковці трактували цей термін як доцільну форму професійної активності індивіда, зумовлену техніко-технологічними засобами; інші як структуру в якій здійснюється процес перетворення інформації та енергії, ще інші ототожнювали поняття „трудова діяльність” із поняттям „праця”.

Основною вимогою до трудової діяльності в умовах економіки знань стає необхідність безперервного продукування нового продукту – знань. Завданням працівника, який в результаті трудової діяльності створює нове знання, стає зміна не лише себе, але з часом усього світу, адже на основі знань створюються інновації, які покликані удосконалювати те середовище де їх впроваджують.

Поняття “праця” та „трудова діяльність” тісно пов’язані між собою. О. А. Грішнова визначає працю як процес усвідомленої трудової діяльності людини, який здійснюється заради одержання корисного результату і є, з одного боку, процесом взаємодії людини із засобами, предметами праці у межах певної технології та організації, а, з іншого боку – процесом суспільної взаємодії між людьми [5, 50].

Ми вважаємо, що *праця є більш абстрактним поняттям, своєрідною дією, зумовленою прикладанням певних розумових або фізичних зусиль для досягнення власних потреб*. Праця постає процесом одноразовим, але багато повторюваним [6, 28].

Більш вужчим поняттям трудової діяльності є професія. Під професією (від лат. *professio* – офіційно зазначене заняття, спеціальність) розуміють рід трудової діяльності, що вимагає певних знань і трудових навичок і є джерелом існування [7, 556]. О. М. Бандурка трактує поняття “професія” як вид трудової діяльності, занять, що вимагають від людини певної підготовки і відповідних знань, умінь і навичок, набутих у результаті спеціальної підготовки [8].

Професійна спрямованість трудової діяльності набуває особливого значення, стає вузькоспеціалізованою. З’являється численна кількість нових видів професійної трудової діяльності порівняно з традиційною економікою. Професійна цінність індивіда визначається цінністю знань, яким він володіє та можливістю за допомогою отриманих знань в процесі інтелектуальної діяльності створювати нові продукти, які користуються попитом на ринку і приносять максимальні прибутки для компанії. Цінний працівник, з вузькою сферою трудової діяльності стає дуже важливим для компанії, водночас особа яка здатна творити нові продукти отримує можливості для мобільності на ринку праці і може сама вибирати кому і за скільки продавати свої знання. Тут уже не компанії диктують вимоги до трудової діяльності, а трудова діяльність диктує вимоги компаніям, оскільки створення знань – це процес творчий, для його гармонійної реалізації потрібно забезпечити необхідні умови, за яких особа не відволікається на повсякденні клопоти, а зайнята лише процесом творення.

Ми вважаємо, що *трудова діяльність – це обраний з власної волі вид діяльності, який ґрунтується на договірних відносинах між роботодавцем та найманим працівником про виконання певних функціональних обов’язків, в процесі здійснення яких центральне місце займає особистість, її індивідуальні потреби та інтереси, а основним продуктом виступає вміння набувати, застосовувати та реалізовувати знання* [6, 29].

Перевагою трудової діяльності в умовах формування знанневого суспільства є можливість нівелювання категорії відстані, чому сприяє розвиток інформаційно-

комунікаційних технологій. Водночас, розвиток ІКТ у сфері обміну інформацією та знаннями вимагає від кожного працівника опанування навичками їх досконалого володіння.

В умовах розвитку економіки знань та розвитку інформаційного суспільства людина може повноправно брати участь в економічній діяльності, знаходячись далеко від великих економічних центрів. У новій економіці значно зменшується значення бюрократичного управління економічною діяльністю, і працівники при виконанні своїх основних функцій стають більш самостійними, а кожна організаційна одиниця являє собою окремих модуль, направлений на вирішення конкретного завдання чи завдань [9].

Цьому сприяє поява нових форм підприємницької діяльності, які не вимагають фізичної присутності підприємця, а свою діяльність він може здійснювати за тисячі кілометрів від місця праці, одержуючи при цьому набагато вищий прибуток за осіб, які змушені цілий день сидіти на робочому місці. Прикладом цього стає Інтернет-підприємництво як один з видів інноваційної діяльності який набуває все більшого поширення.

З'являється поняття «дистанційної трудової діяльності» (ДТД), яка одержує широкі перспективи в умовах інтелектуалізації праці, оскільки підприємство, яке використовує ДТД отримує ряд переваг серед яких: зростання ефективності використання трудового потенціалу персоналу; зростання показників продуктивності праці; оптимізація витрат на відбір персоналу; підвищення рівня задоволеності працею серед працівників; оптимізація складу робочих колективів; покращення психологічного клімату в колективі; скорочення витрат на організацію та підтримку робочих місць та соціальне забезпечення персоналу [10]. На здійснення ДТД працівником впливають психолого-фізіологічні (стать, вік, стан здоров'я, ціннісні орієнтації), професійні (здатність самостійно контролювати та розподіляти робочий час, рівень освіти, спеціальної підготовки, досвід роботи, інтелектуальний потенціал та творчі здібності), соціально-побутові (сімейний стан, обсяги житлової площі) фактори. Для здійснення ДТД працівникові створюється відповідний інформаційно-трудоий простір. Інформація може надходити від дистанційного роботодавця, централізованої бази даних підприємства чи з додаткових джерел. До особливостей ДТД відносять: гнучкий режим робочого часу, ізолюваність від робочого колективу, відсутність постійного переміщення до стаціонарного місця роботи, відсутність безпосереднього чи постійного контролю керівництва, самостійність, постійний розвиток творчої інтелектуальної праці [11].

Висновки. Аналізуючи тенденції, що зараз панують у найбільш розвинутих державах світу, можна дійти висновку, що вже у найближчому майбутньому суттєві конкурентні переваги отримають країни, які створюватимуть більше додаткової інноваційної вартості. Одним із основних механізмів продукування інновацій є трудова діяльність індивідів, яка в умовах розвитку економіки знань набуває нових, інтелектуальних рис. Саме творча праця орієнтується на формування та розвиток інтелектуального капіталу в трудовій діяльності, створення і впровадження інновацій, а її результатом є не лише новий інтелектуальний продукт, а й інтелектуальний розвиток самої творчої особистості.

Список використаних джерел:

- 1.Найдьонов П.К., Білецький В.В. Сучасна соціально-філософська рефлексія відчуження. Відчуження і виробнича діяльність. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.iai.donetsk.ua
- 2.Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устинко А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник. У 2 т. Т.2. / За ред. С.В. Мочерного. – Львів: Світ. – 2006. – 568 с.
- 3.Основи економічної теорії: підручник / А.А.Чухно, П.С.Єщенко, Г.Н.Климко та ін./ За ред. А.А.Чухна. – К.: Вища школа, 2001. – 606 с.
- 4.Коломієць Ю.В., Шульга О.М. Психолого-педагогічна характеристика трудового процесу як особливого виду діяльності [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_NPE_2007/Pedagogica/21198.doc.htm
- 5.Гришнова О.А. Економіка праці та соціально-трудоі відносини: Підручник. – К.: Знання, 2004. – 535 с. ISBN 966-346-001-6

6. Гузар У.Є. Трансформація трудової діяльності в умовах переходу до економіки знань: дис. кандидата економ. наук: 08.00.07 / Гузар Уляна Євгенівна. – Львів, 2011. – с.49.
7. Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. – К.: Головна редакція УРЕ, 1977. – 776 с.
8. Сарацинська І. До проблеми формування моделі фахівця правоохоронної сфери [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pippo/2009_1/Sarajynskaya.htm
9. Максименко І.А. Розвиток інноваційності економічної діяльності в умовах становлення економіки знань [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.rusnauka.com/PNR-2006/Economics/14_maksimenkoia.doc.html
10. Пушкар О.І., Балакірева С.О. Концептуальні засади дослідження впровадження та застосування дистанційної трудової діяльності на підприємствах України. // Економіка розвитку, Харків. – ХНЕУ, 2006. - № 4(40). – с. 57.
11. Пушкар О.І. Соціально-економічні аспекти дистанційної трудової діяльності. / О.І.Пушкар, С.О.Балакірева // Економіка розвитку. – 2006. - № 1(37). – с. 5 – 7.